
ARTICLES

La inquietant estranyesa de l'Altre textual

Apunts sobre les implicacions de la psicoanàlisi en la teoria de la traducció

Marta Marín i Dòmine

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

L'autora qüestiona la validesa del paradigma fidelitat/traiçoria de la traducció en relació amb el text de partida. Per fer-ho, parteix de la teorització psicoanalítica sobre el subjecte en relació amb el llenguatge considerat com a Altre. La psicoanàlisi mostra la *subjecció* del subjecte al llenguatge, fent evident la manca d'univocitat de la paraula i el privilegi del significat en la construcció de sentit. El traductor imprimeix una marca subjectiva en el text que produeix tot posant en relació els significants de la traducció amb el text de partida.

Paraules clau: psicoanàlisi i traducció, fidelitat, el significat en traducció.

Abstract

The author puts into question the validity of the faithfulness/treason paradigm of the translated text in relation to the source text. To do this, the author uses the psychoanalytic approach to bring forth the relation of the Subject with the Language (being the Other). Psychoanalysis shows the *subjection* of the Subject to Language, and by doing so, brings evidence about the lack of fixed meaning within any word, and as a consequence about the privilege of the signifier in the construction of meaning. Psychoanalysis enables us to foresee the place of the translation in a way other than the one imposed by the classical paradigm, and to view translation as the place of authorship.

Key words: psychoanalysis and translation, faithfulness, signifier and translation.

Sumari

Dir que avui dia el que encara es troba al cor de la teoria de la traducció és la discussió entre la fidelitat o la traïdoria del text traduït en relació amb l'original és no dir gaire si no s'analitza l'efecte de barrera que aquest paradigma produeix a l'hora d'impedir l'entrada d'altres conceptualitzacions teòriques que es desenvolupen a la perifèria d'aquesta discussió. La dicotomia en qüestió sembla tenir com a causa immediata de la seva existència el fet de considerar el llenguatge com a representació de la realitat, una realitat que se suposa captada per l'original i que el traductor ha d'intentar transmetre de la manera més *acurada* possible. Per al traductor aquesta dicotomia no obre cap possibilitat d'elecció, sinó que actua com a prescripció, ja que la fidelitat es presenta com el pol positiu del binomi. Com a traductor, un pot haver escollit el camí de la traïdoria, però arriscant en la bellesa produïda el fracàs del seu treball. A tot estirar, només és possible escollir quan s'ha arribat a assolir una posició de poder: només els membres que pertanyen al club del Parnàs podran traduir, posant per cas, Kavafis en prosa. I és que la fidelitat, com a bon concepte burgès, consent en uns el que condemna en altres.

Tot i ser conscient de l'existència d'altres plantejaments teòrics en el camp de la teoria de la traducció, el propòsit d'aquest article és reflexionar sobre la vigència d'aquesta oposició clàssica i sobre el pes excessiu que té en el desenvolupament teòric i en la pràctica de la traducció, sobretot si es té en compte que aquests altres plantejaments constitueixen, en paraules de Berman, una reflexió més que no pas una teoria, cosa que dificulta el desplaçament d'aquest paradigma.

Considero que alliberar la teoria de la traducció d'aquest atzucac pot significar la possibilitat de veure en la traducció alguna cosa més que el simple traspàs d'informació, i a la vegada l'oportunitat, també, d'estudiar la traducció en relació amb altres camps afins com és el de la crítica literària, la història de la llengua i els estudis culturals, per citar-ne només uns quants que hi estan directament relacionats, amb totes les implicacions ideològiques que se'n deriven. En definitiva, es tracta de reflexionar sobre la traducció com a pràctica creativa, com a resultat de la producció cultural d'una època determinada, a la vegada que suposa l'intent de rescatar el traductor dels llimbs d'una invisibilitat que encara avui sembla prescriptiva. Del que fins ara he apuntat semblaria poder desprendre's que només les traduccions literàries es veuen afectades per aquesta dicotomia. Amb tot, si entenem la traducció com a reescriptura —qualsevol que sigui el gènere que reproduïx— i tota producció textual com a representació d'un saber subjectiu, és evident que aquesta observació es fa extensiva a tot tipus de producció textual.

En el terreny de la teoria de la traducció no deixa de sorprendre que l'estudi del signe dut a terme per Saussure i que les influències del pensament anomenat *postestructuralista* (per molt vague que sigui el terme) hagin deixat tan poca empremta en els estudis contemporanis d'aquesta disciplina. I no deixa de ser sorprenent també la poca repercussió que les descobertes de la psicoanàlisi en relació amb el llenguatge (especialment el treball de Jacques Lacan) han tingut a l'hora de bastir una reflexió sobre la traducció com a producte

i com a procés. No passa així en un àmbit tan relacionat com el de la crítica literària, on la influència de la psicoanàlisi lacaniana (manifesta o velada) va representar un gir teòric en el camp dels estudis de la producció textual. Aquesta influència, per citar una de les dades ara ja canòniques, va permetre que el 1967 Roland Barthes proclamés la mort de l'autor; l'escriptor deixava de ser l'amo del significat del discurs produït. És a dir, és a partir de les diverses interpretacions que possibilita el text que es pot parlar de significació. El concepte de veritat absoluta s'esmicola en bocins tan minúsculs com infinites en són les lectures renovades. El text deixa de ser així el lloc estable d'una veritat textual i passa a ser vist com un espai làbil, condició per altra banda indispensable per a la lectura i la interpretació. És també als anys seixanta que el concepte d'original es posa en entredit, en tant que es considera que tot text és a la vegada l'amalgama d'altres textos que l'han precedit. Als anys seixanta, l'autor mor, però mor només per a la literatura. Què és, doncs, el que fa mantenir encara dempeus la jerarquia de l'autor en la teoria de la traducció? ¿I com és que, malgrat les aportacions teòriques de nombrosos autors (Berman, Paul de Man, Derrida, Venuti, Pym, per citar-ne només uns pocs que s'han demarcat de la tradició) el marc teòric de la traducció se sustenta encara en la dicotomia fidelitat /traïdoria, de manera que les aportacions més recents en l'anàlisi textual no són més que envestides marginals a una autoritat que sempre es manté agonitzant? I per acabar, ¿com és que per a la teoria de la traducció, el text traduït, lluny de ser considerat efecte de lectura i recreació textual, no acaba de situar-se en relació d'horitzontalitat amb l'obra de què parteix?

Travessar les limitacions d'aquest binomi requereix una reflexió sobre la construcció imaginària del llenguatge com a dipositari de la veritat, cosa que depassa els límits d'aquest article. En l'espai que m'atorgo voldria només enumerar un seguit d'hipòtesis de treball que serveixin per poder analitzar posteriorment, i de manera més profunda, les causes i les conseqüències de la persistència de la dicotomia fidelitat/traïdoria en la reflexió teòrica sobre la traducció i també en la seva didàctica. Parteixo, per fer-ho, de les idees aportades per Berman, i em permeto apuntar, seguint un dels seus suggeriments, les possibles implicacions de la psicoanàlisi a l'hora de fer avançar la teoria de la traducció per altres viarans que no siguin els de la subsidiarietat de la traducció en relació amb el text de partida.

La veu del seu amo

L'oposició fidelitat/traïdoria o, en termes que n'atenuen la violència, literalitat/llibertat, porta implícita la relació desigual de les traduccions amb un text de partida que es vol portador d'una veritat que el traductor haurà de desvelar. En principi aquesta oposició binària podria semblar una eina metodològica per mesurar el grau de fiabilitat d'una traducció. Amb tot, sembla que els dos termes del binomi es resisteixen per principi a ser mesurats, ja que tant la fidelitat com la traïdoria es defineixen en termes absoluts respecte de l'objecte amb

el qual mantenen la relació. És a dir, s'és o no s'és fidel; es comet o no es comet una infidelitat. Suposant que els dos pols puguin esdevenir una unitat de mesura, caldria establir una escala d'admissibilitat per poder respondre a qüestions com ara: a partir de quan un text traduït deixa de ser fidel?, quan es comença a comptabilitzar la traïdoria?

Si admetem la poca consistència metodològica implícita en aquest binomi podem suposar que la seva existència i persistència no es deu tant a l'afany per mesurar el grau de desviació d'una traducció respecte de l'original, sinó al fet de ser una estructura que manifesta implícitament la supeditació de la traducció a dues instàncies teòriques relacionades: la noció de veritat i el principi d'autoritat. El text de partida es veu com a portador d'una veritat enunciativa per l'autor dins dels marges (autoritzats) del text, mentre que el text de la traducció es troba supeditat al principi d'*imitatio*, o a tot estirar al principi d'interpretació. La suposada veritat buscada en el text original s'haurà de trobar també en la seva traducció, principi teòric que demana una relació de neutralitat del traductor amb el llenguatge. La traducció és, segons aquest punt de vista, l'activitat més o menys artesana d'anar reconstruint una veritat que en el canvi de llengua es vol intacta. Es tracta, doncs, de pretendre que en aquesta recerca d'«equivalents» no existeix la marca subjectiva del traductor, de manera que la traducció esdevé, així, l'única activitat que, tot i fer servir la llengua com a eina, no registra el subjecte en el procés discursiu. Potser és per això que als traductors se'ns paga pels caràcters mecanografiats, i no pas per les paraules creades.

Ara bé, aquesta supeditació de la interpretació a l'autoritat del text de partida és una altra de les diferències entre la teoria de la traducció i la crítica literària contemporània. Mentre que en la traducció la interpretació vol dir simplement parlar per boca de l'autor, en la crítica literària «interpretar» significa no només parlar del text, sinó parlar del subjecte receptor en el text i, per tant, constituir-se, també, com a autor dins d'aquesta línia horitzontal que abasta l'autor primer (en sentit temporal) i els lectors successius del text.

La supeditació de la traducció al text de partida i la poca consideració teòrica que mereix la interpretació del traductor té conseqüències directes en els diferents nivells en què es manifesta la traducció:

En relació amb el text de partida

- Implica la presumpció de la univocitat de significació del text. En aquest sentit caldria preguntar-se la manera com s'instaura aquest suposat sentit únic i les tensions de poder que hi intervenen a l'hora de privilegiar-lo.
- Instaura la fal·làcia de suposar un efecte únic del text sobre el públic, la qual cosa comporta la construcció imaginària d'un únic lector, sense considerar variables com la biografia, la situació social, la procedència, el gènere, l'edat, etc., és a dir, sense considerar les variables sociohistòriques i culturals. Aquesta construcció suposa també una anul·lació de la diferència implícita en tot text estranger.

En relació amb el text traduït

- Se supedita la traducció al significat «veritat» que suposadament emergeix del text de partida, de manera que no admet la marca subjectiva del traductor en el text produït, i invalida les tesis que demostren la inevitable presència del subjecte en tota producció lingüística.
- Se supedita la traducció a un judici canònic sobre l'adequació a la suposada veritat que transmet en relació amb el text de partida. Caldria, novament, analitzar els mecanismes de poder que avaluen el grau d'adequació del text traduït amb el text de partida.
- Es potencia l'imaginari d'un lector de la traducció que suposadament haurà de llegir unívocament el text i de la mateixa manera que el lector hipotètic del text de partida haurà llegit l'original, sense tenir en consideració les diferències insalvables entre un i altre. En aquest sentit la traducció es converteix en una pràctica neutralitzadora d'aquestes diferències.
- S'invaliden noves propostes interpretatives del text original que no s'ajustin a la interpretació canònica del text de partida.
- Es nega que la traducció manté una relació dialògica amb el text, i que, per tant, hi afegeix un plus de significació i que les possibles traduccions són una estratègia de lectura i de re-creació del text de partida.

En relació amb el traductor

- La suposada veritat amagada en el text de partida instaura una jerarquia entre l'autor, portador d'aquesta veritat, i el traductor, que n'és un missatger invisible.
- Nega al traductor la dimensió creativa de la seva tasca.
- Suposa que el traductor pot utilitzar el llenguatge de manera instrumental, sense que hi intervingui en aquesta utilització el seu desig subjectiu.
- Representa haver d'avaluar la presència del traductor en el text com a encert, error o desviació, en lloc de considerar-la un efecte d'interpretació que té conseqüències a l'hora d'obrir l'original a diverses significacions.

La llista podria, sens dubte, ser més exhaustiva, però valgui per evidenciar els efectes perversos que produeix la subordinació de la traducció a l'obra de què parteix, i la subordinació del traductor a les intencions de l'autor. Aquesta supeditació a dues bandes és el que Berman anomena el «drama del traductor», una situació que per tal de ser remuntada cal analitzar des de pressupòsits ideològics. Tal i com diu el mateix autor, cal no oblidar, per exemple, que la societat lletrada occidental del segle XVI era totalment aliena a la dicotomia fidelitat/traïdoria pel que fa als textos traduïts, i això, sobretot, perquè es tractava d'una societat que no considerava la superioritat de la llengua materna. Seria, doncs, imprescindible estudiar la història de la traducció a partir de paràmetres ideològics bastits a l'entorn del concepte de llengua, i relacionar-los amb altres constructes socials, com per exemple el de nació, la qual cosa possibilitaria la teorització sobre la producció de textos traduïts a partir de relacions més àmplies i no limitades només al concepte d'autoritat.

Veiem, doncs, que la permanència del concepte de fidelitat actualitza la dicotomia hegeliana amo/esclau en relació amb el coneixement. El text de partida és l'amo d'un saber que l'esclau traductor haurà de cercar i transmetre. En els marges del text aquesta supeditació es reflecteix en la pèrdua del nom propi del traductor. La marca de la seva activitat queda velada pel nom propi de l'autor. Si el text de partida és el lloc textual de la veritat, el nom propi del traductor no podrà sinó ser rebut com l'impediment que s'interposa entre la veu de l'autor i l'escolta del lector. El fet més sorprenent d'aquesta invisibilitat és el de ser demandada pel mateix traductor. La invisibilitat és la prova de la fidelitat i per extensió de la seva bondat traductora. La demanda d'invisibilitat no es pot entendre d'altra manera que no sigui per la via d'haver negat a la traducció la seva dimensió d'activitat creadora. Qui crea exigeix en la seva obra l'empremta del seu jo, és a dir, el seu nom propi. Només l'artesà produeix objectes en lletra minúscula; igual que el traductor el seu nom esdevé un traç que acompanya la propietat de l'autor.

Ara bé, si la persistència d'aquestes oposicions relacionades fidelitat/traïdoria, amo/esclau tenen efectes negatius tant per a la lectura del text de partida com per a l'obra traduïda i per al treball del traductor, caldrà trobar la raó de la seva permanència en un efecte de resistència que per força haurà de tenir els seus orígens en l'existència d'una compensació, sobretot de la banda del traductor.

En terra desconeguda

Ja hem vist que el concepte de fidelitat duu implícita l'acceptació d'una autoritat que es constitueix a partir de la suposada veritat enunciada textualment. Poder remetre's a l'autoritat, contràriament al que passa en altres àmbits de la producció textual, pot representar un estalvi d'angoixa per al traductor. Mentre que el discurs crític se sosté a partir de la inestabilitat, la traducció, en canvi, està obligada a moure's en la limitació que suposa la relació amb el text de partida, tant en contingut com en forma.

En aquesta supeditació a l'autor, al suposat sentit únic produït a l'original, el traductor s'estalvia la responsabilitat de les seves paraules, en tant que resultat d'una indefectible marca subjectiva, del seu desig, de la seva interpretació. La invisibilitat imposada i autoimposada en l'obra que produeix emmascara la seva incapacitat per assolir aquest mític sentit únic que es vol trobar en el text de partida. Conscient de la impossibilitat de completar-se amb aquest original, el traductor vela la seva castració en l'anonimat o en la subalteritat del nom en minúscula. Tot i així, traduir és endinsar-se en terra desconeguda, i l'única manera que té el traductor d'aproximar-s'hi és amb el templeig que li proporcionen les seves pròpies paraules, les úniques que donen compte de la seva relació amb el text de partida i amb la seva pròpia llengua.

És novament Berman qui, davant d'aquesta subalteritat de la traducció i del traductor, recomana d'analitzar les «resistències» que s'amaguen darrere d'aquesta situació:

We may formulate the issue as follows: Every culture resists translation, even if it has an essential need for it. The very aim of translation —to open up in writing a certain relation with the Other, to fertilize what is one's Own through the mediation of what is Foreign— is diametrically opposed to the ethnocentric structure of every culture, that species of narcissism by which every society wants to be a pure and unadulterated Whole. [...] We are dealing here with unconscious wishes. Every culture wants to be self-sufficient and use this imaginary self-sufficiency in order to shine forth on the others and appropriate their patrimony (1992: 4).

El drama, doncs, del traductor enunciat per Berman, és que el traductor s'ha de debatre amb l'imaginari de la construcció de la llengua i de la cultura com a totalitats, entitats tancades i impermeables a l'entrada de l'Altre, de l'estranger. Des d'aquest punt de vista, la situació continua sent dramàtica perquè el traductor sempre serà traïdor a l'un o a l'altre.

Berman proposa dos camins per socavar la immobilitat d'aquesta concepció de la traducció i del text de partida: establir una ètica de la traducció i introduir el que anomena «una psicoanàlisi de la traducció».

Per a Berman l'ètica consisteix a definir què és la «fidelitat» tenint en compte que la traducció no és només la transmissió de missatges d'una llengua a una altra, ni una activitat estètica, sinó una activitat textual que només es pot veure a partir d'una posició ètica que tingui en compte totes les implicacions ideològiques que hi estan en joc.

L'ètica, continua Berman, hauria de complementar-se amb una «analítica de la traducció i del procés de traducció»:

The translator has to «subject himself to analysis», to localize the systems of deformation that threaten his practice and operate unconsciously on the level of his linguistic and literary choices —systems that depend simultaneously on the register of language, of ideology, of literature, and of the translator's mental make-up (1992: 6).

La crida de Berman per elaborar una psicoanàlisi de la traducció i del procés de traducció té l'origen en el fet de pensar la traducció com a diàleg entre dues entitats estranyes l'una per a l'altra, i en el fet de definir el traductor com la persona que s'ha de moure entre dues polaritats: el desig per mostrar l'estranger en la llengua en què tradueix i el desig per forçar la llengua estrangera a esdevenir semblant a la llengua en què tradueix.

Des d'aquest punt de vista veiem, doncs, que la pràctica de la traducció comporta alguna cosa que va més enllà de la traducció de missatges; es tracta d'una activitat que posa en joc les relacions amb l'Altre imaginari, que en darrer terme no és més que l'Altre universal del llenguatge. Més endavant Berman es pregunta sobre l'origen de la necessitat de traduir i la relaciona amb l'impuls gairebé metafísic per aconseguir arribar a la llengua perfecta, la llengua que haurà de completar el subjecte que la utilitza.

Berman, per tant, és un dels autors que ha apuntat una via teòrica com a possibilitat de sortir de la immobilització que suposa la dicotomia fidelitat/trai-

doria. La psicoanàlisi és, per tant, una possible via per aconseguir-ho, malgrat que Berman fa poc més que suggerir-ho.

El meu objectiu a continuació és intentar apuntar el que la psicoanàlisi pot representar conceptualment per a la teoria i per a la pràctica de la traducció.

Psicoanàlisi i alteritat textual

Digamos de inmediato que, a diferencia de Freud, Lacan no concibe en absoluto que haya psicoanálisis aplicado. «En el sentido propio —dice— el psicoanálisis no se aplica más que como tratamiento clínico». Eso es el psicoanálisis aplicado, o sea el psicoanálisis aplicado a un sujeto que habla y oye. Esto limita seriamente los jugueteos a los que es posible librarse en nombre de Lacan. Lo cual no impide, desde luego, inspirarse en el método del psicoanálisis para descifrar, descifrar el significante sin presuponer el significado, si es así como podemos caracterizar del modo más simple el método del psicoanálisis en cuanto sería posible inspirarse en él para la crítica literaria (1988: 120).

D'aquesta manera s'adreçava J.A. Miller, deixeble i difusor dels treballs de Lacan, a un grup de professors de literatura de la Universitat d'Ottawa. Valgui, doncs, l'advertiment a l'hora d'intentar relacionar la psicoanàlisi amb la literatura, i més en concret amb la traducció, entesa com a producció discursiva. No es tractaria, per tant, d'aplicar la psicoanàlisi, sinó «de inspirarse en ella» a l'hora d'estudiar un discurs determinat.

De les múltiples aportacions de la psicoanàlisi, la més significativa per als estudis literaris i per a l'anàlisi de la producció textual és la seva concepció del llenguatge i del paper fonamental del significat en tot discurs.

La psicoanàlisi pròpiament entesa s'inicia quan Freud encoratja els seus pacients a associar lliurement, activitat que ha passat a constituir la condició essencial del dispositiu analític: el pacient ha de parlar sobre qualsevol cosa, sense restriccions, per més absurd que li sembli allò que diu. De l'experiència clínica Freud s'adona que el discurs dels pacients no remet a la realitat sinó a la fantasia, és a dir, en relació amb els fets concrets el pacient «menteix». És així com Freud constata que el valor del discurs no recau en la narració, sinó en el valor que les paraules tenen per al subjecte. El que importa és el seu dir, en tant que la significació del discurs no recau en el significat immediat que enuncien les paraules, sinó en la relació metonímica que estableixen amb altres paraules (el que més tard Lacan definirà com a «cadena significant»). D'aquesta manera Freud constata que l'inconscient parla a través del llenguatge creant el que avui anomenariem un *subtext*. Els actes fallits, els lapsus, els acudits, i per descomptat els somnis, són fenòmens de llenguatge que donen compte d'una veritat que es troba velada en relació amb el sentit immediat que transporten. La feina de l'analista serà, doncs, la d'ajudar el pacient a relacionar la cadena de significants que va enunciant per tal que sigui ell qui en pugui extreure el significat.

És a partir d'aquesta constatació que Lacan, reprenent Freud, dirà anys més tard que «el subjecte és parlat pel llenguatge», en tant que és en els fenòmens

primaris (lapsus, oblits, errors, etc.) on es manifesta la relació de la paraula al seu referent.

Lacan també dirà que la realitat és un efecte de discurs. És a dir, la realitat no és res més que la conseqüència de la interpretació subjectiva. I no només això, la realitat és un efecte simbòlic en tant que queda constituïda a través de l'Altre del llenguatge.

La relació de la paraula amb el significat dóna, a més, un valor primordial a l'inconscient, de manera que en tota producció discursiva intervindrà la paraula en les seves dues vessants: la del significat i la del significat, entenent per això que el subjecte per expressar-se es val de l'ús formal de les paraules però que el valor del seu discurs té un referent en un significat que depassa la formalitat, això és, la paraula sempre està en relació metonímica amb la paraula mateixa. La paraula, per tant, té la capacitat de desfer-se del seu significat habitual, per anar a un més enllà que posa en actuació el desig de qui l'emet.

El descobriment sobre els mecanismes d'expressió de l'inconscient i el paper fonamental del significat en el discurs representa la introducció d'un nou gir teòric en la manera de considerar el llenguatge en relació amb el subjecte. Segons la psicoanàlisi lacaniana, l'adveniment de l'infant al llenguatge representa la constatació de la seva pròpia alteritat (el «jo» es diferencia del «tu») i de l'alteritat del llenguatge en tant que objecte que habita fora d'ell (el llenguatge ens preexisteix). El llenguatge presentifica la pèrdua d'una completud imaginària perduda i n'actualitza la falta. Parlem perquè estem mancats, en altres paraules, parlem per recuperar la il·lusió d'una completud imaginada, però sentida.

Aquesta concepció del llenguatge com a Altre, juntament amb l'anàlisi del significat a l'hora de construir el teixit de significacions possibiliten un nou posicionament pel que fa a l'anàlisi de textos que a la vegada es pot estendre a l'anàlisi de la traducció i del procés de traducció.

En principi es pot dir que el que es desprèn del saber psicoanalític és que tant el text de partida com el text de la traducció parteix d'una relació d'alteritat amb el llenguatge que utilitzen. En aquest sentit tots dos textos es troben en situació de manca en relació a l'Altre simbòlic (el llenguatge mateix). A partir d'aquest plantejament no és possible establir cap jerarquia textual.

D'altra banda, tant el text de partida com la traducció estan construïts a partir d'una cadena de significants que només pot ser descoberta a partir de la lectura. El que diferencia la traducció d'altres possibles lectures és el seu caràcter escrit, l'empremta que deixa a partir dels significants que possibilita la llengua a la qual es tradueix. Es pot dir, també, que els significants del text de partida i els significants que apareixen en la traducció estan també en relació metonímica i que és a partir d'aquestes marques textuales que s'originen noves interpretacions.

Al marge d'altres consideracions teòriques que pot aportar la psicoanàlisi a l'estudi de la traducció, podem dir fins aquí que permet veure el text de partida i el text d'arribada en relació dialògica, on els significants del primer passen a relacionar-se amb el traductor en tant que subjectat a l'inconscient. El tra-

ductor, a la vegada, produirà un text que també parlarà en els límits del llenguatge i del qual ell n'és el responsable, amb paraules i nom propi.

L'estudi comparatiu dels significants existents en un text determinat confrontats als significants produïts en la traducció d'aquest mateix text obre una via per entendre la traducció com a text que mostra l'altra cara de l'original. És a dir, esdevé una interpretació escrita i fixada de l'original que tindrà conseqüències en la recepció i en la cultura del text d'arribada.

La psicoanàlisi també pot ajudar a analitzar el paper que té el desig del traductor en la seva pràctica, i els resultats que aquest ha donat en el text traduït. Per exemple, ¿fins a quin grau el traductor ha hagut de forçar el llenguatge per tal de no *devorar* l'original?, i si no ho ha fet ¿quines han pogut ser les intencions i quines repercussions ideològiques implícites té per a la cultura d'arribada?, etc.

Al meu entendre, la tragèdia del mite de Babel no és la diversitat de les llengües, sinó la incapacitat de totes elles per arribar al significat últim i impronunciable.

Aquesta concepció de les llengües com a entitats mancadades, restitueix al traductor un lloc d'igualtat pel que fa a la seva pràctica, i instaura una relació dialògica amb el text de partida, on el més important no és la pura transmissió d'informació, sinó les significacions noves que emergeixen a partir de la traducció.

Per últim voldria acabar amb uns breus apunts sobre la possible repercussió de la utilització de la psicoanàlisi en l'ensenyament de la traducció.

En primer lloc, en no estar sotmès al dictat del sentit únic del text, el docent deixaria de presentar-se com a únic dipositori de la veritat en relació amb la significació textual, la qual cosa permetria que estigués en disposició d'*escoltar* altres interpretacions i de poder dinamitzar-les en el context acadèmic.

El docent, per tant, hauria de tenir l'habilitat de saber analitzar els significants d'un text (tant del de partida com dels textos traduïts) i facilitar eines (la psicoanàlisi una d'elles) perquè els estudiants s'hi familiaritzessin i poguessin estudiar-los tant dins del context de la producció discursiva com en les implicacions receptores que produeixen.

Com a conseqüència d'això els textos produïts pels estudiants deixarien de ser avaluats en base a la dicotomia fidelitat/traïdoria, que en el marc acadèmic significa l'avaluació d'errors/encerts, ja que el seu suposat acostament o allunyament a l'original passaria a ser analitzat en base al seu posicionament envers el text i a les resistències o identifications generades per la lectura, resistències i identifications que haurien de ser estudiades a partir de prejudicis o posicions ideològiques pel que fa a la cultura o al text de partida i que donarien lloc a l'anàlisi de les conseqüències en la cultura d'arribada. Aquesta anàlisi no s'hauria de fer simplement a nivell de significació, sinó també a partir de l'anàlisi de l'ús de la llengua i de la creació d'un estil.

En definitiva, els estudiants tindrien l'oportunitat de formar-se no només a través de l'adquisició d'habilitats lingüístiques, sinó en l'exercitació de la seva responsabilitat com a futurs traductors professionals, és a dir, com a autors

d'un text. Hipotèticament això donaria com a resultat la formació de promocions de traductors que, lluny de reclamar la invisibilitat, treballarien a partir de l'ètica originada per la consciència de la doble tasca del tr(A)d(U)c(TOR): transmetre i escriure a partir del diàleg íntim amb la inquietat estranyesa de l'Altre textual.

Bibliografia

- BERMAN, Antoine (1992). *The Experience of the Foreign* (traduït per S. Heyvaert). State of New York Press.
- FREUD, Sigmund (1966). *Psicopatología de la vida cotidiana* (traduït per Luis López-Ballesteros y de Torres). Madrid: Alianza Editorial.
- LACAN, Jacques (1966). «Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse». *Écrits I*. París: Éditions du Seuil.
- MILLER, Jacques-Alain (1988). *Matemas II* (traduït per Irene Agoff). Argentina: Manantial.